

GYŰJTŐ: GELENCSEK SÁNDOR
GYŰJTÉS IDEJE: 1980.

TART.: PARASZTI BAZDÁLYOKDÁS MŰELVÉNYEKÉNEK

9 lap

IÖNDRAZSI MUTATÓ: KAPOSTYENTE

STÁK MUTATÓ: VII
XXVII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROMÁS

ÁTVEVETVE AZ EGYS. LTK. 4374-es TÉTELE ALÓL

Paraszti gazdaságoknyelvjárása

I. Határhasználat.

Nyomai is forduló gazdaságok is az itt felsorolt körzetekben nem volt, mert az itt élő parasztnak nagyobb parcella földük nem voltak egy társban.

Vetésforgót tartottak úgy hogy gabonavetés után kapamörvényt vetettek a következő évben.

Itt minden körítés mellett uradalnak voltak.

Évi parlagon hagyott pihentető magot nem hagytak sőt az uradalnak is abba hagyták az úgarolást.

Az állati csordákat itt az állandóan ki jelölt helyen legeltették, így Disznó legelő, Marha legelő, Lólegelő.

A lóba legeltetés a disznó legelőn volt mindenütt.

A parlag szó a rétekre is állt. A réteknek az a része amelyet a víz soha nem borít. Itt a szénatermesztés jobb minőségű, parragszén, szémszén, itt a finom apró levelű szén, a borjaknak való szémszén.

A berek szén, sásos szén, a virenyös réteken termelt. Ezt nagyobb állatoknak adták.

A telek szó itt használatos volt, a földterületekre.

A határ részeken mindenütt voltak, elnevezések, a körzetekben, és az uradalmaiban is, és ezek a telek-könyvekbe is fel lett véve, Pl. István-iskert, Olak, Vánsz-völgy, Borzár, Stb, A réteket is Schemrit, Sásomét, Rika's rét, Rikarokkásrét, Kigyósrét, Szünyögret Stb.

A határ szóban, értjük, díltő, mérő, legelő, rét, Az irtás víz is szerepel, határ résznek, Erdőirtás, díltő.

A keskeny földszáv itt körösbarázdola, és bakhát néven merre földszávot itt nem hagytak.

A fenti fogalmak szerint, Ny. áll a szája, mint akinek keverőföld nem jutott, itt mondták ezt is.

A talaj nevekkben elneveztek, Homokos föld, Sárga föld, fekete föld, berek föld, Sovány föld, ziro föld, Székös föld (síkes) Holt föld, amelyet arake nem jár meg. élő föld amelyet az eke megjár.

A termőföldek mérték egységei

Hold, Kishold. 800 öl, Magyarhold 1000 kvadrát öl

Paraszti gazdaságok és nyelvhasználat.

Köblös. A négyszögöl területet jelzi
Lancalja. A hosszúságot jelzi
Égész hely. 40 Magyar holdat képez
A fél hely 20 " " " " " "
A ferdés 10 " " " " " "

Felértel 5 hold rit keuderföld, legelőjoggal és a
szőlővel is. Ha közlegelője volt, akkor az is volt.
" " " " " "

II. A trágyázás.

Hatalás: Járton, kaszálóriten, vetett takarmány földön
Jaratás, tartó legeltetés, kaszálóriten jaratás.
A kintválatás itt a parasztnál nem volt,
és mindig haza hajtották. Egyes maradványokkal
volt néha ilyen is.

Jaróégetés: csak a felszabadulás után volt ilyen
a Tsz földéken, a szalmával együtt égették el.

A tarlót chösikiszántással, búktatták, tartó búktatták.
A kukorica szarvat ma is sok helyen égették.

Kahiszragó aratást itt nem végeztek
Jaró kaparást végeztek itt és huzarhordták alomnak

Zöldtrágya: A paraszti földéken nem volt, Régen
egyes maradványokkal alkalmazták. billagfürt, növény
vetettek, a Tsz-eknél most is előfordul a zöldtrágyázás

Alom: A gazda amikor almot terített, a jószágok alá
akkor Almot, szalmát, törököt, falevellet terítették

A trágya: Itt ganyé, Marhaganyé, Disznóganyé
Lóganyé, Jirkaganyé, Szalmaganyé, Ind. rice, ketrec ga
nyé: Szalmával, falevellet, gir-garral, sással keverten
trágya égetés itt nem volt. Axamberi, tyúk, és a
birkátrágyák voltak a leghasznosabbak.

Éreket, a szőlőrendbe is a keuderföldre hordták
A füllasztott lótrágyát, a rétre hordták amely sam-

pion is csibe, székfü gombat termelt, kintvősen ha a
trágyára, egy kevis, bura- és rozslisztet hintettek, ott
esomáramra termeltek az chető gomblak eladásra is

Arva ganyé: Voltak olyan kevis földű szellők, hogy a
az után is a legelőn trágyát gyűjtöttek, és huzar rit
tik füllasztani, és a kevis állati ganyét így pótolták

A garda, időközönként, ledobálja az állatokalól a trágyát a trágybütykora, levelei, ledobálja, leszedi a trágyát, kisganyérás, este - reggel, tefenn leszedi a trágyát, ganyérás, nagy ganyérás, néven, kihordás ganyé, kioldás, A mezőre való kiszállítás, Ganyé - hordás, A rossz emberre szokták mondani, hogy, "Éz ganyé hordás kor született."

A kiskert is a melegágyi palánták alá, élportadt, kor-
hadt trágyás földet hordták, Komposzt, trágya, néven

A trágya telepét, hátul az istálló mellet szokták tenni.

A trágyázásra, érett, száraz, is földde vült trágyát szokták hinteni, olyan növények alá, amelyek, melyen trágyát kívánt. A trágya rakatok neve, Ganyé domb

Ganyé határ, Ganyé tőp, 516 Annak a trágyának a neve amelyek nevére "Szóma ganyé", itt érett ganyé

Azt a sovány földet amelyet igen ritkán trágyáznak

"A ~~trágya~~ trágyázás (verések, trágyázás, röptükben szóls) mondás, Az istálló trágya levét, Hügy le" néven

hordóban vízzel vegyítve, a szántásra hordják, vagy a szőlőreudokba, Ganyé hordás, Hügy hordás,

A trágyát ősszel, is télen, szántás előtt hordják, Ha nyáron is hordják, akkor a földparcella ~~mellet~~

a dűlő mellé, a föld végébe "Dűlő ganyé határ," A mezőre, a földre hordják, Ganyé kúpac, néven

Ézt amikor szét szórják, ganyé terőgetés, néven

A trágyázásnak nagy szerepe volt a paraszti gar-
dalkodásban, mondták, (A trágya) Ganyé az ember.

III. Az eke és szántás.

A kiskerteket, is a szőlőhegyi konyhakert par-
cellákat ma is áróval is kapával művelik.

Régen is így, is sarlóval aratták, is később facke-
vel szántották ma már facke nincs. Nagyberken

1940 is volt egy darab. de már 1914 után nem hasz-
nálták. Az eket a földre, kocin, csúztatón, se-
kiren, talpigan vitték a földre. Éke néven

Éren a vidéken a eke részlet nevei.

A Hosszú pályi eke volt leginkább.

Éketalyiga. rész nevei

Gombóvár-Kaposvár vidéken is.

- 1. Talyigakerék, 2. Tanyely, 3. Szabályozó, 4. Vankos
- 5. Párna, 6. Korona, 7. Vész, 8. tűzoltó, Érek

rész nevei országosan egységes, mert lepetterjed-
tebb, és már a vitelkor is ezela nével kaptaik
Vaseke.

Ért az uradalmak és a módos parasztok vették
a résznevei már a gyári elnevezések alapján
egységes nével. A vasekiket leginkább
vették mert a kovács kisíttette eke iguohraja
A kovács a csorvályakat időközönkin elcsitette,
és erre tűzoltják, Az eke föl a földet, ősztoke-vel
kötörják le, A kocsi ostor ugyan azzal a rész-
nével, kisült mint a rajz mutatja. Itt is ilyen
nevezéssel. ostornél, csapja, nádara, (súdar, itt

A kösszármok rész nevei. Kötőfék, fíkfek, fékkarika
Hán. Sügyello, Kimmethán, Fitrainq, Gyeplo, szar
Kantár, A szántáshoz, boronálásához, használtak, kötf
gyeplöt. 1- és két lónál is. azért is mert a földön is isit,
Tarkószij, Pofaszij, állaró, zablá, (cigányzablá min)

A köfogathoz nem használtak szájkosarat, csak tükinnél
Kisafa, itt. Kifog, befogás, dött fel^{szerszám} ~~szerszám~~, kifog ástör
Leszerszámok, gyi. te, ne, hó; tüled, filid, hozzáid
csükk, csükköl. A lovát jobbra terelise, hájz
balra, csáli, hátra csükk, sietteté, gyi te, ó is
állj prt állj, lassítás, hie, láb felendise, hie lábod
Ostoros gyerek so itt nem volt, vezető gyerek, a vetés-
nél, hogy a vetőgép fibre ne menjen, Ökörfogot.

Járom, szántáshoz nem használtak az ökörfogathoz
gyeplöt, csak a falusi kisparasztok, kötilgyeplöt

A jobbra fogott ökör, hájzás, A balra fogott, csális.
Az éket a járomhoz kötő neve Tézala,
Befogás, nagy az ekeve ráfog, kifog.
Inolítások, Ne, (állj) hóha, csáli, hájz, balra jobbra
hátra, hűha, sietteté, Ne hájz ne, lassítás, hó si,
Schenek láb felendise, lábod hie,
A szántás.

Parasztigazdálkodás nyelvéjáról 5.

Az igazvono állatok terelése, és házszolákra
mondattai nem teljesen egységes, mert egyik
másik ember különböző szavakat használtak
amelyeket a másik emberek nem ismertek.

Szánt, az aki az ekével felforgatja a földet
Kiszánt, felszánt, alszánt a trágyát, vagy zöldnö-
vényt. Elszánt, ha a szomszéd megyéjét elszántja
Hámször szántának? búza alá 2 szor - 3 szor
rozsa alá 2 = szor, kukorica = 1 = szor. krumpli 2 szor
répa alá kétszer, árpa. 1-2 szor, zab = 1 szor
kenes = 2 szor. A mélyszántás I. sz. A sík II. ik
A keverőszántás, III. ik. őszi, tavaszi, téli szántás
még keverő szántást is igényel.

Az őszi szántás bakhat tal. A középen bará-
da, széjjel szántás. Baráda, Vakbaráda, ha
a régi szántás után kisbaráda képződés támad
A düllős és a földet végén keresztbe való szántás.
A szalomos szántás. Erre függő, ha talabok (őszi)
Boronálás, Ma vasfüggő boronák lettek gyárilag
készített. boronák. Régen akácska fogu borona
volt. A tuskis borona, tiskeborona.

A talaj simításra kőről oldalt használtak
oldalazó, simító, míg a tiskeboronára mint
az oldalazóra nyomókat tettek, erősebbre, hogy
a talaj fölött ne siklódjon el.

A henger, simahenger, fogashenger a ta-
laj tömörítő, leginkább apró növények részére ún.
cukor = ei takarmány répa alá, len, és mák alá

V. A gabona felék vetése, boronálás, hengerelés.

A búza és a rozsa után, kapor, növény, vagy tavaszi
takarmány gabonák zab, árpa, zabstékekényt
kaszáló takarmányt.

A vetőmagot lehetőleg kiválasztották, és tricsz rosta-
val tisztítják, a konkolytól, és fejletlen apró magvaktól

A vetőmagvakat a padláson tárolták leöntve
A vetőmagvakat, búza. pácolják sörzabival, esvegni
anyaggal

A pácolást nevezik csávázásnak is.

A vetés szokása, elvet, bevet, szóróvetés (kéri) sorvetőgépes, vetés. A paraszti gazdák rájöttek arra, hogy a sorvetőgépes vetés több szempontból előnyös, és hasznos gazdálkodás, mert a kériszóra, nem egyenletes, egyik helyre sok mag szóródott és a másik helyen üresfoltok is keletkeztek, és még több mag használatot el mint a gép vetésnél. A paraszti gazdák társalkodva vettek vetőgépet 5-6-10 gázda állatörzse a vetéshez. Ha volt olyan gazda, akinek nem állt rendelkezésére annak kispénzért kölcsönözték a társas vetőgépet. Hogy, hogy a kériszóra már 930-ra teljen megműnt, mert a vetőmag a földre sem jutott egyenletesen, vagy sok mag a föld hátán maradt, vagy nagyon magasra került a földre.

A vetőgép után nem kellett boronálni a talajt, elegendő sima hengereket alkalmaztak. A vetéshez a katolikus parasztek vallási szertartásokat alkalmaztak.

Már a napokat is megválasztották a vetés kezdetére, pl pénteki napon, nem kezdték meg a vetést, vagy női napon sem, például hasonló, és a fogadott ünnepeken sem.

Rége a búza vetést a kériszóra, a karácsonyi, és a húsvéti abroszokból kezdik meg a búza szóróvetést.

A búzavetést csak férfiak végezték. Amikor a búzavetést megkezdtek, akkor kelet felé kell nézni, és fordítani.

VII. A vetéstől az aratásig. A vetés gondozása védelme.

A vetés kikel. A szívesen öszi eső után kikelt a gabonavetés. Szépén virul a kikelt gabonavetés. Az öszi vetések védelme a kártevő állatoktól, és a varjaktól, vadludaktól, és az egész invariáció esetén a megeréssel püszítják a mész ragcsától.

A madarjlesztő, vagy merei rongybaba.

ingy készült, hogy egy szőlőharko vagy szerszámmal kereszte ráerősítünk egy rövidke karódarabot és erre rozskabátot adunk, egy gömbölyűre tömött fejet erősítünk és kitűzik a gabona vetésre esetleg 2-3 at is. és ettől a kártévő madarak elmennek onnét és később amikor megpróbálják akkor már rá is szállnak. Szélkepelőt is tettek oda amelyet szőlőerősítő is alkalmaztak.

Az ősi gabona vetéseket, a birkakkal szokták megjárattani, legeltetni, és kaszállással is vékonyítani. A vetésen fekvő jégréteget, jégtörővel lekeli. A tavaszi fagyok ellen fűtöléssel védekeznek. Az őszi vetéseket, tavasszal fogasolják, vagy hengerezik.

A szigorú nagy télben a vetés leginkább a dűsvetés szenved fagykárt és kifagy.

A gazdák gyakran kijártak a mezőre, határnére. De ilyen hagyományos határjáró ünnepély itt nem volt, kivéve a búza szentelő körmenetet, amely április utolsó vasárnapján sőt Misk ünnepére tartották. A 25-ét követő vasárnapon, a délelőtti mise után.

A határ elején az első búza vetésnél, és a szertartás után mindenki tép egy fűtőt, és hazavisszi, az eresz alá dugja, hogy a jég ne verje el a határt. Ünnepelő ruhában mennek a körmenetre, és oda, vissza énekeltek.

Tavasszal már igen ritkán sarlózták a búza levelit

Konkolgózás: A korais kisritette böködő, melyre a neve. Ittavas, túske böködő, gyomirtóvas, ezzel április végén, május elején mennek, gyomot irtani.

A kükörlic vetésútáni búza vetésről leszedik a „csütakomp”-t kükörlicatúske-t” és ezen a vidéken amivel erdők is vannak, tehát nem viszik haza tüzelőnek, hanem belevakják a barázdába, hogy az arató kaszát ne akadályozza.

Rossnyakazás: „Rossfej szedés” Ebből sok volt némely parcellában, amelyet a cséplőgép keresztülről
Az élőbúza körül 50-60 centire kiálló rosszfejeket

Ézt neverték. Roxfejzödés, Roxfejexés, Roxfejvágás.
vágta, karahégyivel, már mint letöröttel. és sarkó-
val, vagy szőlőtelejező, kessel.

Úszóg: Az úszkes, úszkes bürüt, aipát, már a mag-
szemeket trier géppel tisztították az úszkesnek
és a ~~parasztok~~ parasztek, módosabbak, A kispasztek ott
hon nagy teknőbe vizet öntöttek az úszkes gabo-
nára, és a víz felszínére feljött úszkes szemeket
le szedték a víz felszínéről, tehát morás által tisztí-
tották az úszket. A vetőbürüt rezgőalcos mészol-
dattal pácolták az úszgellen sikerrel.

A mezőn már nem tudni, hogyan védekeztek
az úszg ellen, A modern hungermalmoknak
is volt gépezetük az úszkes bürü tisztítására,
hogy a liszt ne legyen koromfekete, ezért az ör-
léis előtt kellett jelenteni a malmárnak.

Az úszkes örlemény fogyasztása ártalmas volt em-
berre-állatra.

A sok csapadék gabonarozda, lepi el a bürüt.
Az „anyarozs”, ezt is botgásig által kapja a rozs.
Viszont ezt gyógyszerkészítésre is felhasználják
Nevé „Anyarozs”, Roxkelevény.”

Össze állította a kérdőpontok felsorolása
Gyelencsér Sándor (nékiül)
nydíjas

adat közlő, Gyúlyás György 74 éves volt úradalmi
ciclid

Gombóvár 1980 VIII. 5 én

Utmutató füzet Végh József

Hagyományos paraszi gardálkodás
és szokásai
1 Szántás-vetés

Ézt neverték. Roxifesződés, Roxifexés, Roxifjavás.
vágta, kaszahéggel, már mint letöröttel, és sarló-
val, vagy szőlőtetejező, késsel.

Úszóg: Az úszkes, úszkes bűrát, aipát, már a mag-
szemeket trier géppel tisztították az úradalmak
és a ~~parasztok~~ parasztek, módosabbak. A kisparasztok ott
hon nagy teknőbe vizet öntöttek az úszkes gabo-
nára, és a víz felszínére feljött úszkes szemeket
le szedték a víz felszínéről, tehát mosás által tiszti-
tolták az úszket. A vetőbűrát rezgálicos mészol-
dattal pácolták az úszögellen sikerrel.

A mezőn már nem tudni, hogyan védekeztek
az úszög ellen. A modern hungermalmoknak
is volt gépezetük az úszkes bűra tisztítására,
hogy a liszt ne legyen koromfekete, ezért az ör-
lés előtt kellett jelenteni a malmárnak.

Az úszkes örlemény fogyasztása ártalmas volt em-
berre-állatra.

A sok csapadék től, gabonarozda, lepkel a bűrát.
Az „anyarozs”, ezt is botgásig által kapja a rozsa.
Viszont ezt gyógyszerkészítésre is felhasználják
Nevé „Anyarozs”, Roxiskelevény.”

Össze állította a kérdőpontok felsorolását
Gyelenesér Sándor (nélkül)
nydíjas

adat közlő. Gyúlyás György 74 éves volt úradalmi
cseléd

Gombóvár 1980 VIII. 5 én

Utmutató füzet Végh József

Hagyományos paraszti gardálkodás
és szokásainak
1 Szántás-vetés